

PUTOVIMA IVANE BRLIĆ MAŽURANIĆ

(Pradjedovsko varaždinsko podrijetlo Ivane Brlić Mažuranić)

Božena/Božica Filipan, Varaždinske Toplice

“Tišina i suton najbolji glasnici duše”

I.B.M.

Putujemo, putujemo od pamtivijeka, putujemo utabanim stazama prethodnika i krčimo nove staze u potrebi za otkrivanjem novih vidika gonjeni iskonskom potrebom za osobnim uzletima prema nepoznatom.

Na tom istraživačkom putu zamagljena vida ostajemo zatečeni onim što je već drugima bilo davno otkriveno i znano jer su ih vodile iste potrebe doživljajne krajobrazne ljepote i osobne stvaralačke moći. Varaždinski neumorni putnik, istražitelj i zaljubljenik u svoj zavičajni *veseli Varaždinsbreg* novinar i književnik **Branko Svoboda** ukazao nam je na pradjedovsko varaždinsko podrijetlo Ivane Brlić Mažuranić, ali u našoj usvojenoj, a ne osvojenoj percepciji slavne, a ipak nesretne, Ivane Brlić Mažuranić zanemareno je kako su mladenački doživljaji u tome njenom svetištu tajanstvene *varaždinskobreške šume* utisnuli pečat Ivaninoj sudbini. Sestra joj, **Alka Nestorova Mažuranić**, sudionik njihovih zagrebačkih ljetovanja na posjedu “**gorica Hališće**” u svome putopisnom zapisu ostavila je podatke o majčinu nasljeđu i opis tadašnjeg obiteljskog putovanja iz Zagreba na ljetovanja u Zagorje iznad Kneginca u kojem su provodili dojmljiv društveni život – svaki na svoj način! “*Moja majka naslijedila je od roditelja vinograd kraj Kneginca (Zagorje), s lijepom stambenom zgradom, velikom drvenom verandom i ogromnom starom platanom pred kućom. Naše ‘gorice’ — Hališće ili Halič — bile su zasađene prvorazrednom vrstom grožđa. Svakih praznika odlazili bi mi ‘en familie’ na dva mjeseca onamo. Mi manja djeca s ogromnim prtljagom i našom Hanikom u <Laiterwagenu> s krovom od hasure. Ivana s roditeljima i Francuskinjom Mariettom*

(Hervy) putovala je vlakom do Kneginca, a onda kolima u Hališće. — Usput dočekivali su nas, male putnike pod hasurom, majčini rođaci iz Zlatara (Molnar), Konščine (stari Puks i Puksica) itd., te bi kod njih i prenoćivali. Oni bi nas nahranili — a i konje - da sutradan nastavimo put opskrbljeni novom zairom: sira, pečenke, maslaca, mineralne vode/ tako divnog voća, kakvoga doživljujemo samo za najdivnijih snova ili kako nam ga dočaravaju priče, što nam ih uz ognjište priča djetinja mašta, nikad umorna, da nas vodi po carstvu slasti i lasti. — Ceste, kojima smo prolazili, bile su često strme i do zla boga izrovane, a naša Hanika je imala sto muka, da nas drži u miru pod hasurom. Na tim našim putovanjima često je Željko stradao od sekatura nas dvoje starijih, mene i Darka, a osvajao je redom srca rođaka, seljaka, vincilira i služinčadi. — Naši opetovani boravci u Hališću ostaviše u nas četvero braće skroz različitu uspomenu. **Ivana, rano razvijena**, spadala je već odavna među odrasle. **Družila se puno s Radovanom Markovićem, sinom profesora Franje Markovića, dječakom od kojih trinaest-četrnaest godina, bistra duha, ali prilično naprašite ćudi.** Markovićeви su dolazili redovito u berbu u vinograd Radovanove majke, a prijateljstvo moga oca i Franje Markovića bilo je toliko iskreno i toplo, da smo mi djeca smatrali Radovana našim najbližim rođakom-, bez čije pojave ni dan danas ne mogu da zamislim dane provedene u našem dragom Hališću. — Radovan i Ivana — čuvari 'muškata', ali i 'izabele', do kojih se vrsti grožđa mi mladi ne mogasmo dovinuti.”

Sjećanja na te mladenačke dane donosi i Ivana Brlić-Mažuranić u svojoj “Autobiografiji”: “(...) - Moja mladost protekla je većim dijelom u gradu. Uslijed moje žive i razigrane ćudi, te uslijed nepomućenih vanjskih prilika, bila je ona puna zabava i radosti, kojima obiluje grad. **Pa ipak je jedino ono vrijeme što sam ga provodila na ljetovanju, — u Varaždinskom brijegu, na idiličnom, krasnom zaselku, baštini moje majke - ostavilo trajnu uspomenu u meni. Ono tako reći spaja za mene sve ono što mladošću nazivam!** — Osobita tjelesna snaga i zdravlje, ljubav k svakom tjelesnom gibanju i vještini, te ambicija, koju sam sama u svojim očima stavljala u izvedbu tih tjelesnih vježba, činila mi je boravak u slobodi one čiste naravi nenaplativim. U drugu ruku pak djelovao je na moju maštu toliko čar i ljupkost onoga predjela, da sam često, pošav kojim zamašnjim sportskim pothvatom u one bregove, ostajala na pola puta, u kojem prisjenku bilježeći u moju nikad neostavljenu pjesničku riznicu i zamisliv se još mnogo dalje, nego li je moje umijeće na papir staviti znalo.” ... “Iz onih bregova imam da zabilježim još jedan dojam. Porodica pjesnika Franje Markovića ljevala je također u Varaždinskim bregovima. U tijesnom prijateljskom općenju naših obitelji imala sam već od djetinjstva priliku, da se priključim ovom zaista pravom pjesniku. **Javnost ne ima za pjesničku visinu pisca drugog mjerila do li djela njegovih.** Po ovome mjerilu stoji Franjo Marković visoko među pjesnicima. No koliko više mora da ga slavi onaj, koji

je mogao da u blizom saobraćaju upozna toga Bogom nadahnutoga pjesnika, čije čitavo pjesničko blago nije ni njegovo lijepo pero nikada dovoljno iscrpsti moglo! Tko je kadgod imao prilike da motri toplinu i žar, kojim se je uvijek zanosio Franjo Marković za ljepote prirode, za ljepote umjetnosti, za milinu zvuka i oblika — te tko je gledao u tim časovima vanredan i rijedak sjaj njegovih očiju — tu vanrednu osebinu njegovu — taj je uz nešto osjetljivosti morao upoznati, kolika se sila pjesničkog čuvstvovanja krije u toj duši. I meni se tako već djetetom desila prilika, da uhvatim pogled u hram tog čistog i rođenog svećenika poezije, u preosjetljivu dušu njegovu. Sjećam se prizora, gdje se vraćao s puta, obaviv bolnu dužnost: posjetiv grob nedavno preminulog čeda. Bio je već sumrak. Put je vodio kroz malen gajić, a ja sam se upravo vraćala od njegova doma k našem. Nezaboravna mi je slika duboke boli, koja mi se ukazala. Uslijed male uzvisine prolazila su kola u koraku putem. Potišten, izgubljen, uronjen u svoju tugu, sjedio je u kolima pjesnik — a u njegovu pogledu ležao je onaj vrhunac tuge, koji ne opaža vanjskog svijeta. Stajala sam u prikrajku puta, ne usuđujući se ni ganuti, kako ne bih odala živog svjedoka ove teške boli. — **Tišina i suton najbolji glasnici duše — tko zna, nije li besvijesno u ovom polaganom prolazu pjesnika kraj uzbuđenog djeteta niknula klica mog velikog poštovanja, a njegove topline i očinskog zanimanja, koje nas je poslije, do njegove smrti, vezalo. Tako je moj razvitak napredovao, upijajući iz svijeta i života samo one dojmove, kojima su me moja nagnuća vodila.**” Za vrijeme tih boravaka obitelj bi odlazila na izlete na obližnje izletišta Tonimir i u Varaždinske Toplice gostoljubivoj obitelji kupališnog liječnika dr. Longina kod kojih se okupljalo elitno društvo okolne gospode. Ženidbom za dr. Vatroslava Brlića 1982., produžila su se njezina putovanja od Zagreba do Slavenskog Broda, a promijenili se životni uvjeti i krajolik kojem se sada približila Sava, a Zagrebačku goru i *Varaždinsko-topličko gorje* zamijenilo *Brodsko vinogorje* u kojem je pronašla nove daleke vidike u Posavlje i Bosnu. Ovdje je pronašla zamjenu za svoje djevojačko ljetovalište na *Haliču*. Na njemu je podignuta vila s balkonom prozvana *Brlićevac* u koji se putovalo iz grada u vinograde na obiteljska ljetovanja također strmim vinogradskim puteljcima. *Brlićevac* se uskoro razvio u društveno okupljalište intelektualne elite. Ivana je ovdje maštom oživljavala likove iz prastarih bajki, koje je s ocem Vladimirom Mažuranićem pripremala u *Hališču* za njegovo kapitalno djelo *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik* (ob. 1908.-1992.), i oživotvorila tajanstvenosti hališčanske šume u pripovijetki **Šuma Striborova**, a svojoj djeci izmaštala **Priče iz davnine** po kojima je prozvana *hrvatski Andersen*.

Godine 2002. otputovali smo u *Slavonski Brod* radi izbora ručnih radova iz obiteljske ostavštine topličke učiteljice Jelke Štimac. Telefonski smo dogovorili posjet njenoj nećakinji, ing. agronomije Nadi Balić i utanačili sastanak u 13 sati pred hotelom na obali Save kako bi nas odvela vinogradskim putem u njih-

vo boravište u *Brodskom vinogorju*. Krenusmo iz Varaždinskih Toplica u rano jutro prema Zagrebu da brzom vožnjom autoputom stignemo što prije u Brod na Savi kako bismo razgledali brodsku tvrđu i gradsko središte s kućom Ivane Brlić Mažuranić. Putem smo izmjenjivali sjećanja na naše osnovnoškolsko djetinjstvo kad je na školi djelovala svestrana učiteljica Jelka Štimac: meni najdraže uspomene na lijepe školske priredbe u kojima sam nastupala već kao predškolka pod njezinim vodstvom u koncertnoj sali kupališnog hotela *Konstatinov dom* recitacijom *Ja sam mala Hrvatica* i na pripreme u njezinu stanu školskog dramskog prikaza *U vilinoj gori* (Aleksandra Čavrke) u ulozi vile, dok su mojem mužu bili najdraži njezini sokolski sportski nastupi. Razmijenili smo i svoje dječje dojmove omiljenih djela Ivane Brlić Mažuranić. *Najdraža mi je Šuma Striborova*, rekoh. *A meni pustolovni Šegrt Hlapić*, odvрати moj vozač i odmah predloži da u Brodu najprije obiđemo njezinu kuću. Vozeći bez zastoja stigismo prije podneva u središte grada; šetajući razgledali središte, pronašli Brlićevu kuću, obišli tvrđu, a sve tek u pripremi za obnovu! Parkirali smo uz hotel na obali Save i objedovali ukusnu savsku ribu uz izvrsno vino iz brodskog vinogorja. U zakazano vrijeme eto naših domaćina! Srdačan susret s ing. agronomije Nadom i Tonijem Bralić i poziv u njihovo vinogorje. Svojim autom predvodili nas krivudavim strmim putom u svoj dom na dijelu zvan *Kotlić* gdje su adaptirali gospodarsku zgradu “*kačaru*” u ugodno boravište okruženo ljekovitim biljem uz koje su znalački uredili krasan cvijetnjak, aranžirani kamenjar s bazenčićem i mladim voćnjakom. Tu nas je dočekaao već pripremljeni svečani ručak uz njihov posebni makrobiotički dnevni obrok! Zbog bolesti preselili se oni iz svog brodskog stana u ovaj zdravi i lijepi predio brodskog vinogorja, a svoj stan u gradu iznajmili. Ovdje urediše lijepu etnološku zbirku, posebno tambura jer je ing. Tone aktivni član muzičkog sastava i još uz to u rodnoj Vrbi proizvodi povrće za njihovu zdravu prehranu.

Na naše iznenađenje, doznali smo kako će nam organizirati posjet nedalekoj vili *Brlićevac* u kojoj će nas ugostiti unuk Ivane Brlić Mažuranić, prof. Vuk Milečić. Kratkim usponom stigli smo pred vilu koju je održavao prof. Milečić, još tada bez očekivane gradske subvencije za njezinu obnovu. Primio nas je ljubazno u bakinoj “bosanskoj sobi” s verandom s koje se pruža vidik na Savu i bosanski dio Posavine. Soba je zadržala bakinu opremu bosanskog posoblja i obiteljskih slika. U ljubaznom razgovoru objasnio je obiteljsku povijest i bakinu brigu za odgoj svoje djece “*za koju je na umjetnički način izmaštala njima bliske likove, kao Šegrtu Hlapića prema njima poznatom marljivom dječarcu koji je uz onu bačvu*”, pokazujući je iz verande, “*dolazio na revnu ispomoć. Pričala im je i lijepe Priče iz davnine, kasnije sabrane u knjizi za svu djecu. Njena djeca su upijala te priče i izvodila kućne predstave, a mi, njeni unuci, ponosimo se njome i želimo da se u tome njenom ljetnikovcu okupljaju djeca za koju je pisala s ljubavlju na njima*

pristupačan način. Ali sam je ne mogu obnoviti niti održavati pa očekujem traženu gradsku pomoć.” Poznanstvo je preraslo u prijateljstvo i održavalo se prigodnim dopisivanjem. Za bakina djevojačka ljetovanja na zagorskom *Hališću* zna samo iz obiteljskih biografija. Iako je i on zagorskih korijena, nije upoznao taj kraj. Pozvali smo ih u goste i zajednički obilazak *Varaždinbrega*, ali to se nije ostvarilo.

Njezino *Hališće* obišli smo iste godine. Automobilskom vožnjom uz pomoć prof. Vladimira Kovačića, geografa koji je zbog geomorfskih i povijesnih specifičnosti tog dijela Zagorja predlagao dodatni regionalni naziv ”*Varaždinstina*”. Po njegovoj uputi krenuli smo Ivaninim putem od *Turčina* preko *Maloga i Velikoga vrha* do *Haliča i Pečečkog vrha* ispod kojeg je Zagrebački kaptol imao svoj povijesni kamenolom s vapnarom, a šumskim se ”*Belim putom*” spušta do sumpornoga blata i nastavlja na toplički put za *Varaždinske Toplice*. Na bivše posjednike *Mažuranićevog Hališća* podsjeća još samo kapelica koju je podigla na svome posjedu Ivanina varaždinska vehementna baka Jozefina pl. Bernadh. Očarani ljepotom kružne panorame Drave, Varaždinskog polja, Međimurja s obrisom Mađarskoga gorja, Haloza sa slovenskim Alpama, pa okretom prema jugu na Bednjansku dolinu s Kalničkim gorjem i podravskom i savskom dolinom zatvara taj čarobni krug. *Prava prirodna čarolija!*, uskliknem, pa upitam profesora: *jesu li i ovdje sačuvane bajkovite priče o mitskim čarima ovdašnje začarane šume?* Profesor je potvrdio da su tu još održana starinska vjerovanja u čudnovate moći ove šume, slične onima u našim selima *Petkovcu i Črnilama* iz kojih bi svake jeseni starinskim šumskim putom prema *Lužanu* grupno pješaćile žene natovarene pletenkama rakije u strahu od *čudovišća* i ”*znamenja*” u toj začaranoj šumi naše Gore ispod koje izvire potok *Mozdernjak*, stoji starinska klijet i zapušteno ”*Balogovo polje*”; u kapelici *Sv. Ane* izmolile bi njenu zaštitu od *hudoba* i *strašila*, pri zidanom zdencu oprale noge, obule se i onda ohrabrene nastavile put na *Varaždinbreg* pa dalje na varaždinski plac.

Sve je podudarno s podacima Branka Svobode! zadovoljno primijetim. *Pa kaj onda nemam praf da jesmo Varaždinsčina?!*, odgovori turobnim smiješkom njen neshvaćeni autor. Prenijeli smo mu naše dojmove iz *Brlićevca* i upitala ga: *Nisu li možda njeni književni likovi preseljeni iz Hališća u Brlićevac? Nije li u Šegrtu Hlapića upleteno putopisno prikazano putovanje njezine braće iz Zagreba na Hališće?*

*Sve je moguće od bogate maštarije ove izuzetne žene koja je već tu napisala svoju priču **Baba Jaga na Hališću**,* zaključio je vrsni geograf i štovatelj Branka Svobode.

Zadnje Ivanino putovanje prema zdencu obiteljskog vrta nije sačuvano u putopisu. Odredila ga je odavno zapisom zakonitosti svoga razvoja: ”*upijajući iz svijeta i života samo one dojmove, kojima su me moja nagnuća vodila*”.